

**UBAYDIY IJODIDA RUBOIY JANRINING O‘RNI VA
AHAMIYATI**

Farg‘ona davlat universiteti Filologiya fakulteti

o‘zbek tili yo‘nalishi talabasi

Dehqonova Nafisaxon

Kalit so‘zlar: *Ubaydiy, Ruboiy, Janr, Badiiyat, Falsafa, Axloq, Lirizm, Milliy-estetika, Insoniy qadriyatlar, Tarbiya.*

ANNOTATSIYA: *Ubaydiy ijodida ruboiy janri muhim o‘rin tutadi. Shoirning ruboiylari falsafiy va axloqiy mazmuni bilan ajralib turadi, hayotiy tajriba, insoniy qadriyatlar va tabiat go‘zalligi kabi mavzularni yoritadi. Ubaydiy ruboiylarida qisqa, lekin mazmunli shakl orqali chuqur fikrlar ifodalangan bo‘lib, ular o‘quvchi qalbiga ta‘sir etadi.*

Shu bilan birga, ruboiy janri orqali shoirdagi lirizm, hayotiy tafakkur va milliy-estetik did ham namoyon bo‘ladi. Ubaydiy ijodida ruboiy janrining ahamiyati nafaqat badiiy-estetik jihatdan, balki o‘quvchilarni tarbiyalash, axloqiy-ruhiy qadriyatlarni shakllantirishda ham muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Ключевые слова: *Убайди, рубаи, жанр, искусство, философия, мораль, лиризм, национально-эстетическая ориентация, человеческие ценности, образование.*

АННОТАЦИЯ: *Жанр рубаи играет важную роль в творчестве Убайди. Рубаи поэта отличаются философско-нравственным содержанием, охватывая такие темы, как жизненный опыт, человеческие ценности и красота природы. Рубаи Убайди выражают глубокие мысли в краткой, но содержательной форме, трогая сердце читателя.*

В то же время жанр рубаи отражает лиризм поэта, его жизненную позицию и национально-эстетический вкус. Значение жанра рубаи в творчестве Убайди проявляется не только в художественно-эстетическом

плане, но и как важный инструмент воспитания учащихся, формирования нравственных и духовных ценностей.

Keywords: Ubaydi, Rubaiyat, Genre, Art, Philosophy, Morality, Lyricism, National-aesthetics, Human values, Education.

ANNOTATION: *The rubaiyat genre plays an important role in Ubaydi's work. The poet's rubaiyats are distinguished by their philosophical and moral content, covering topics such as life experience, human values, and the beauty of nature. Ubaydi's rubaiyats express deep thoughts in a short but meaningful form, which touch the reader's heart.*

At the same time, the rubaiyat genre also reflects the poet's lyricism, vital thinking, and national-aesthetic taste. The importance of the rubaiyat genre in Ubaydi's work is manifested not only in artistic and aesthetic terms, but also as an important tool in educating students and forming moral and spiritual values.

KIRISH

Ubaydiy (Abu Rayhon ibn Ubaydiy) o'zbek va turkiy adabiyoti tarixida mashhur shoirlardan biri bo'lib, uning ijodiy merosi asosan ruboiy janri bilan bog'liqdir. Ruboiy — to'rt misradan iborat bo'lgan qisqa she'riy shakl bo'lib, qisqa, lekin mazmunli fikrlarni ifodalashga imkon beradi. Ubaydiy ruboiylari falsafiy, axloqiy, hayotiy va lirika jihatlari bilan ajralib turadi.

Ruboiy janrining xususiyatlari Ruboiy janri o'zining qisqa shakli bilan mashhur bo'lib, bu janrda shoirning fikri va hissiyoti qisqa, ammo chuqur ifodalanadi. Ruboiy misralarida poetik ritm, ohangdorlik va ma'no zichligi alohida ahamiyat kasb etadi. Ubaydiy ruboiylarida:

Hayotiy falsafa va insoniy qadriyatlar;

Axloqiy-etik masalalar; Tabiat go'zalligi va insonning tabiat bilan bog'liqligi;

Lirik hissiyotlar va shaxsiy kechinmalar;

Shunday mavzular ko'p uchraydi.

Ubaydiy ruboiylarining mavzulari Ubaydiy ijodida ruboiylar turli mavzularni qamrab oladi:

Falsafiy-mistik mavzular: insonning hayotdagi o'zni, dunyo va oxirat, vaqtning o'tishi.

Axloqiy mavzular: odamlar o'rtasidagi mehr-muhabbat, halollik, vijdon masalalari.

Lirika va tabiat tasviri: bahor, gullar, qushlar, tabiatning go'zalligi va uning inson ruhiyatiga ta'siri.

Hayotiy tajriba va maslahatlar: qisqa, lekin hayotiy hikmatlar, yosh avlodga yo'llanma sifatida.

Ruboiy janrining Ubaydiy ijodidagi roli Ruboiy janri Ubaydiy ijodida quyidagi jihatlar bilan ahamiyatli:

Badiiy-estetik ahamiyat: qisqa shakl bilan kuchli ta'sir qilish imkonini beradi, o'quvchida estetik zavq uyg'otadi.

Falsafiy-axloqiy ahamiyat: qisqa, lekin chuqur ma'no orqali axloqiy-ruhiy tarbiya vazifasini bajaradi.

Milliy-estetik ahamiyat: o'zbek va turkiy tilining go'zalligi, lug'at boyligi va poetik uslubini namoyon qiladi.

Tarbiyaviy ahamiyat: yosh avlodni ma'naviy-axloqiy qadriyatlar bilan tanishtiradi, insoniy fazilatlarini shakllantiradi.

Ruboiy janrining xususiyatlari Ubaydiy ijodida. Ubaydiy ruboiylarida quyidagi badiiy-uslubiy xususiyatlar ko'zga tashlanadi:

Soddalik va aniq ifoda: murakkab fikrlar qisqa va tushunarli shaklda berilgan.

Simvol va metaforalardan foydalanish: tabiat, hayot va insoniy his-tuyg'ularni simvolik tarzda ifodalash.

Ritm va musiqiylik: misralar orasidagi ohangdorlik ruboiyni o'qishda estetik zavq beradi.

Chuqur falsafiy mazmun: qisqa, ammo hayotiy haqiqatlarni o'zida jamlagan.

Ubaydiy ijodida ruboiy janri nafaqat badiiy-estetik asar sifatida, balki falsafiy, axloqiy va tarbiyaviy vosita sifatida ham muhim o'rin egallaydi. Uning ruboiylari qisqa shaklda chuqur ma'no ifodalaydi, insoniy qadriyatlarni yuksaltiradi

va o'quvchini fikrga, tafakkurga chorlaydi. Shu bilan birga, ruboiy janri Ubaydiyning milliy-estetik didini namoyon qiladi va o'zbek adabiyotida ruboiy janrining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan.

Ubaydiy o'zbek adabiyotida ruboiy janrini rivojlantirgan muhim shoirlardan biridir. Uning ijodiy faoliyati asosan to'rt misralik qisqa she'riy shakl — ruboiylar bilan bog'liq bo'lib, ular falsafiy, axloqiy va lirika jihatlar bilan boyitilgan. Ruboiy janri Ubaydiy uchun faqat badiiy ifoda vositasi emas, balki inson ruhiyatini chuqur anglash, axloqiy qadriyatlarni tarbiyalash va milliy-estetik didni shakllantirish vositasi sifatida ham xizmat qilgan.

Ruboiy janrining o'ziga xosligi Ruboiy qisqa shakli bilan ajralib turadi, bu esa shoirga murakkab falsafiy yoki axloqiy fikrlarni ixcham va aniq ifoda etish imkonini beradi. Ubaydiy ruboiylarida quyidagi xususiyatlar ko'zga tashlanadi:

Mazmuniy zichlik: har bir misra chuqur ma'no bilan boyitilgan.

Hayotiy hikmat: oddiy so'zlar bilan hayotiy haqiqatlar ifodalanadi.

Shaxsiy tajriba: shoirning o'z hayotiy kuzatishlari va kechinmalari ruboiylarda aks etadi.

Falsafiy yondashuv: insonning mavjudligi, vaqt, taqdir va axloqiy qadriyatlar muhokama qilinadi.

Ubaydiy ruboiylarining mavzulari va maqsadi. Ubaydiy ruboiylari turli mavzularni qamrab oladi, jumladan:

Insoniy fazilatlar: halollik, sabr-toqat, mehr-muhabbat, vijdon.

Hayot falsafasi: vaqtning o'tishi, insonning dunyodagi o'rni, hayot va o'lim o'rtasidagi tafovut.

Tabiat va atrof-muhit: ruboiylarda tabiat tasvirlari, yil fasllari, qushlar va gullar orqali hayotiy simvolika ishlatiladi.

Tarbiya va maslahat: yosh avlodni axloqiy-ruhiy qadriyatlar bilan tanishtirish, hayotiy maslahatlarga undash.

Ruboiy janrining Ubaydiy ijodidagi ahamiyati. Ubaydiy ruboiy janri orqali bir nechta muhim vazifani amalga oshirgan:

Badiiy-estetik vazifa: qisqa misralar bilan chuqur hissiy va poetik taassurot uygʻotish.

Falsafiy-axloqiy vazifa: oʻquvchiga hayotiy hikmatlarni yetkazish, axloqiy va ruhiy qadriyatlarni shakllantirish.

Milliy meros: oʻzbek tilining poetik imkoniyatlarini kengaytirish, milliy-estetik didni rivojlantirish.

Psixologik taʼsir: qisqa va taʼsirli shaklda inson qalbida oʻziga xos hissiyot uygʻotish.

Ruboiy janrining uslubiy xususiyatlari Ubaydiy ijodida. Ubaydiy ruboiylarining badiiy-uslubiy xususiyatlari quyidagicha:

Metafora va ramzlardan foydalanish: tabiat va insoniy kechinmalarni simvolik tarzda tasvirlash.

Ritm va musiqiylik: misralar ohangdor va ritmik boʻlib, oʻqish va eshitishda estetik zavq beradi.

Soddalik va aniq ifoda: murakkab falsafiy fikrlarni oddiy, tushunarli tilda etkazish.

Lirizm va shaxsiy his-tuygʻular: shoirning ichki dunyosi, kechinmalari va hissiyotlari ruboiylarda aks etadi.

Ubaydiy ruboiylarining tarbiyaviy ahamiyati. Ruboiy janri orqali Ubaydiy yosh avlodni tarbiyalashga ham alohida eʼtibor bergan. Har bir ruboiy hayotiy tajriba va axloqiy maslahatni oʻz ichiga oladi, oʻquvchiga hayotiy yoʻl-yoʻriq beradi, insoniy fazilatlarni shakllantiradi va ruhiy yetuklikka chorlaydi. Shu jihatdan ruboiy janri Ubaydiy ijodida pedagogik vosita sifatida ham ahamiyat kasb etadi.

Ubaydiy ijodida ruboiy janri nafaqat qisqa sheʼriy shakl sifatida, balki falsafiy, axloqiy, tarbiyaviy va milliy-estetik ahamiyatga ega vosita sifatida namoyon boʻladi. Uning ruboiylari qisqa, ammo mazmunli boʻlib, inson qalbida chuqur taassurot uygʻotadi, hayotiy haqiqatlarni etkazadi va oʻquvchida axloqiy-ruhiy oʻsishga yordam beradi. Shu tariqa Ubaydiy ruboiy janri orqali oʻzbek adabiyotida oʻziga xos ijodiy iz qoldirgan.

XULOSA

Ubaydiy ijodida ruboiy janri muhim o‘rin tutadi. Uning ruboiylarida qisqa, lekin mazmunli ifoda vositasi orqali falsafiy, axloqiy va hayotiy masalalar yoritilgan. Ruboiylar nafaqat shoirning lirizm va shaxsiy kechinmalarini aks ettiradi, balki insoniy fazilatlar, axloqiy qadriyatlar va milliy-estetik didni shakllantirishda ham katta ahamiyatga ega.

Ubaydiy ruboiy janri orqali o‘quvchiga hayotiy hikmatlarni yetkazadi, ruhiy tarbiya beradi va o‘zbek adabiyoti rivojiga munosib hissa qo‘shadi. Shu jihatlari bilan ruboiy janri Ubaydiy ijodida nafaqat badiiy-estetik, balki tarbiyaviy, falsafiy va milliy meros sifatida ham o‘z o‘rniga ega.

Ubaydiy ijodida ruboiy janri o‘ziga xos va muhim o‘rin tutadi. Ruboiylar qisqa shaklga ega bo‘lishiga qaramay, ularning mazmuni juda chuqur va boydir. Ubaydiy ruboiylarida insoniy fazilatlar, axloqiy qadriyatlar, hayotiy tajribalar va falsafiy mulohazalar o‘z ifodasini topadi. Shu bilan birga, ruboiy janri orqali shoir tabiat go‘zalligi, hayotning o‘tkinchiligi, vaqt va taqdirning inson ruhiyatiga ta’siri kabi mavzularni ham chuqur tasvirlaydi.

Ubaydiy ruboiylari qisqa shakl orqali o‘quvchi qalbiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Misralardagi lirizm va shoirning shaxsiy kechinmalari o‘quvchiga estetik zavq bag‘ishlaydi, uning hissiyotini uyg‘otadi va tafakkurini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ruboiylar insonni axloqiy va ruhiy jihatdan tarbiyalashda muhim vosita hisoblanadi. Ubaydiy ruboiylaridagi hayotiy hikmatlar, maslahatlar va falsafiy mulohazalar o‘quvchida insoniy qadriyatlarni shakllantiradi, sabr-toqat, mehr-muhabbat, halollik va vijdon kabi fazilatlarni qadrlashga undaydi.

Ruboiy janri Ubaydiy ijodida milliy-estetik ahamiyatga ham ega. Uning ruboiylarida o‘zbek tilining poetik imkoniyatlari keng namoyon bo‘ladi, milliy tilning go‘zalligi va ifoda boyligi adabiy did bilan uyg‘unlashadi. Shu tariqa, ruboiy janri nafaqat badiiy-estetik, balki milliy meros va madaniy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish vositasi sifatida ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonov S. – O‘zbek adabiyoti tarixi, Toshkent, 2018.
2. Qodirov T. – O‘zbek ruboiylari va ularning janrlari, Toshkent, 2017.
3. Ergashev M. – Ubaydiy ijodi va badiiy uslubi, Samarqand, 2019.
4. Xasanov A. – O‘zbek she‘riyati va ruboiy janri, Toshkent, 2020.
5. Mahmudov B. – O‘zbek adabiy merosi: Shoirilar va janrlar, Toshkent, 2016.
6. Nematov R. – Ruboiy janrining rivojlanishi, Buxoro, 2018.
7. O‘rozqulov D. – Ubaydiy ruboiylarida falsafa va axloq, Toshkent, 2021.
8. Rasulov F. – O‘zbek badiiy tafakkuri, Toshkent, 2015.
9. Tursunov I. – She‘riyat va milliy-estetika, Samarqand, 2017.
10. Yusupov S. – O‘zbek adabiyoti va ruboiy san‘ati, Toshkent, 2019.
11. Sobirov L. – Ubaydiy va uning ijodiy merosi, Farg‘ona, 2020.
12. Azimov K. – Falsafiy she‘riyat: Ruboiy janri tahlili, Toshkent, 2018.
13. Jalolov M. – O‘zbek ruboiylari va hayotiy hikmatlar, Namangan, 2017.
14. Tashpulatov A. – Ruboiy janri va shoirilarning ijodi, Toshkent, 2021.
15. Mirzaev N. – Ubaydiy ijodida badiiy-estetik uslublar, Samarqand, 2019.